

ئەو بالندانهى راوكەرنين و گوشتيان ناخوريت

ئىبراھىم پالانى

ھەرچەندە بەپىي شەرىعتى ئىسلام لە

كوردەوارىشدا ئەو بالندانه گوشتيان ناخوريت كە

دەنوك قولايىن و گوشتخورن، بەلام لەگەل ئەوھشدا

كۆمەلىك بالندەى تر ھەن دەنوكيان راستەو نەبوتە

باو گوشتيان بخوريت:

* پە پوو سالىمانە: بالندەبەكى قەشەنگو جوانەو رەنگى رەش و سپىيەو زياتر لەناو دارستانەكاندا دەژى و پۇپنەبەكى جوانى ھەيەو بە پىرۇزى لىي دەروانريت و بە ناوى سالىمان پىغەمبەرەوە ناوئراوہ.

* رەنگالە: ەك لە ناوہەكەيدا ديارە بالندەبەكى ھەوت رەنگەو لە شىوہى كۆترە بارىكەدايەو بۇھىلانە كونىكى بازنەبى قوول و تەلان ھەلدەكۆلئيت كە تەنيا پىر بە قەبارەى خۆى بىت.

* بالنداسووكە، عەبايبلە:

بالندەبەكى رەنگ قەترانىيەو لە ناوہەراستى بەھاردا بە ژمارەبەكى زۆر بە ئاسمانى كوردستانەو دەبىنريت، بالەكانى لە شىوہى داسووكەدايە، ناتوانيت لەسەر زەوى بنىشيتەو، چونكە پىكھاتەى بالەكانى لە كاتى فرىندا لە زەوى دەخشى و ناتوانى بقرىت، ھىلانەكەشى لە كونى ديوارو تەلانە بەرزەكاندا دروستدەكەت، ھەموو خواردن و خواردنەوہەكى لە ئاسمانەو دەستدەكەويت، شايانى وتتە جگە لەو دوو ناوہى سەرەوہ (باران برە) شى پىدەوتريت.

* پەرەسىلكە: يەككە لەو بالندە بچووكە كۆچەرمانەى كە لە مانگى ئاداردا بە ژمارەبەكى زۆر پوو لە كوردستان دەكەن، رەنگى سپى و رەشەو كلكى لەشىوہى مقەستدايە، ھىلانە لە قوپو لە بنمىچى مالاندا دروست دەكەت و 4-6 ھىلكە دەكەت و لەيەك بەھاردا دووجار ھىلكە دەكەت، ھەرچەندە لەناو مالان و لە ناوہدانيدا دەژىت، بەلام لەبەر پىرۇزى كەس پراوى ناكات.

* قوولتە-بەردەكورە:

بالندەبەكى كىويىەو لە چۆلەكە گەورەترە، رەنگى خاكى و بەلەكەو يەككە لە بالندە خۇشخوانەكان و بە ھەوت ئاواز دەخوينيت، پىكھاتەى ھىلانەكەى زۆر پتەو لە قوپو بنىشتە تال و تالەموو دروست دەكەت و بە ئاسانى ھەلناوہشيت و لەبنى ئەشكەوتدا ھىلانە دروست دەكەت و سالانە 4-6 ھىلكە دەكەت.

* چەوړوكە: ئەم بالندەبە ھەموو خەسلەتەكانى لە پەرەسىلكە دەچىت، تەنيا ناتوانيت لە ناوہدانيدا بژىت و رەنگى سپى و بۆرە، 4-6 ھىلكە دەكەت.

* داركلۆرە: يەككە لەو بالندە ناسراوانەى كە بە ھەموو كونج و كەلەبەرىكى دونيادا بلاو بوونەتەو، لە كوردستانيشدا رىژەبەكى بەرچاو لەم بالندەبە لە ناوچەى ھەولير دەبىنريت، داركلۆرە بالندەبەكى رەنگاوپرەنگى دەنوك درىژى خپرە، خواردى مىروولەو زىندەوہرە بچووكەكانە، ھىلانەى لە قەدى داردا دروست دەكەت كە بە دەنوك كونىك ھەلدەكۆلئيت و 2-8 ھىلكە لە ھىلانەكەدا دادەنيت. ئەم بالندەبە چەند

جۆرو رەنگىكن لەوانە: رەنگى سەوز لە دارستانەكانى پارىزگاي سلىمانى و دھوكە، لە قەبارەدا دووجۆرن: بچووكەكەيان درىژىبەكەى 10سم و گەورەكانىشيان 15-17سم دەبىت، كلكى ئەم بالندەبە زۆر بەھىزەو يارمەتى دەدات بۇ خۇھلەپەساردن بە قەدى دارەكاندا، بە كەمبونەوہى ژمارەى دارستانەكان ئەم بالندەبەش بەرەو كەمبونەوہ چوہ.

* كۆتر: كۆتر 295 جۆرى ھەيە لە دونيادا، بەشى ھەرە زۆرى لە مالاندا بەخىو دەكرىت، لە كوردستاندا لە ھەردوو جۆرى كىويى و مالىي بەرىژەبەكى بەرچاو دەژىن وەكو كۆترە بارىكە كە رەنگى شىن و باوہ كۆچەرىيە وەرزى بەھار تا پايىز لە كوردستاندا دەبىنريت، تەنيا 2 ھىلكە لە سەر دارە بەرزەكان دەكەت.

* كوختى-تفتىلك:

ھاوشىوہى كۆترەبارىكەبە بەلام كۆچەرى نىيە، ئەگىنا ھەموو خەسلەتەكانى لە كۆترەبارىكە دەچىت. ئەو بالندانەى لەسەرەوہ ئامازەمان پىدان ھىچيان لە كوردەوارىشدا گوشتيان

قەبارەيدا زۆر كورتەو دەنووكى زەردەو قاچى پەردەدارە، خواردنى ماسى و كىرم و مىروولەيە، 3-5 ھىلكە دەكات.

*كركاكە - بەروو خۇرە:

بالندەيەكى رەنگاۋرەنگەو لە شاخەكاندا دەژى و خواردنى بەروو دەنووكى درىژەو بەھىزە دەتوانرىت مالىي بىرىت، ھىلانەكەى لەسەر دار دروستدەكات.

*چىرگا: بالندەيەكى كىۋىيە،

قەبارەى بە قەد مېنىەى قەلەمونە، رەنگى قاۋەبى و رەشە لە پىدەشتەكان دەژى، بەھۇى زۆر پاكردنىەو رىژەيەكى زۆر كەمى دەبىنرىت، دەنووكى كورت و خىرەو دانەوئىلە خواردنى سەرەككىيەتى و 2 ھىلكە دەكات.

*مىرىشكە ئاۋىلكە:

بالندەيەكى ئاۋىيەو رەنگى رەشەو دەنووك قاچى زەردە، خواردنى گىلانەبەرە ئاۋىيەكانە، بەزۆبى لە قەراخ چەم و روۋبارەكاندا دەژى، جۇرىكى كىۋىشى ھەيە كە دەگمەنە، لە شوۋىنە سەختەكاندا دەژى و ژمارەيان زۆر كەمە.

*شوان خەلەتېنە:

بالندەيەكى رەش و بەلەكە لە كۆتر بچوكتەرە، ھەمىشە لە شاخ لەبن دەۋەن و تەپاشدا خەرىكى چىنەكردنە، زۆر كەم دەفرىت، دەنگى ناخۇشە بۆيە پىي دەلېن شوان خەلەتېنە بەھۇى سەرقالكردنى شوانى مىگەلەو وارىكەوتوۋە گورگ داۋىەتى لە پانەمەر بۆيە ئەو ناۋى بەسەردا سەپىنزاۋە.

*بۆلبۆل: بەشىۋەيەكى زۆر

لە كوردستاندا دەبىنرىت و چەندىن جۇرى ھەيە لەوانە: فندس، قەقەس، خورما خۇرە، كەنارى، ئەمانە لە جۇرى دەنگخۇشەكانن، بەشى ھەرە زۆريان كىۋىن و دەتوانرىت مالىي بىرىن و لە ۋەرزى بەھارو ھاۋىندا رىژەيان زىاد دەكات، مىرۇف لە زوۋوۋە خەرىكى مالىي كىردىتى و لە قەفەسدا بەخىۋى دەكەن، ئەم بالندەيە جىگاي شىۋاي لەلاى زانايان و قەيلەسوفان ھەيە، يەككە لە خەسلەتەكانى ھەندى لەم بالندەيە ئەۋەيە بەھىچ جۇرىك لە قەفەسدا ھىلانە دروست ناكات بۇ ئەۋەى دىلپەتى بۇ بېچوۋەكانى بەجىنەمىنىت.

بالندەيە ئەۋەيە ھەر داۋى سەرتروكاندى لە ھىلكە پىدەگىرىت و خواردن پەيدا دەكات.

*پىۋر: يەككە لەو

بالندانەى كەم دەردەكەۋىت و لە دەشتەكاندا بەتايبەتى لە دەم زىيەكاندا دەژىت، كىشى يەك كىلۋ دەبىت و رەنگى رەش و خاكىيەو 2-4 ھىلكە دەكات و پاكردنى بە كوشتەنەو بەشىۋەيەكى زۆر پاكردنىت و ژمارەشى لە كەمبۋنەۋەدايە.

*كەلە شىرى كىۋى:

بالندەيەكى كۆچەرىيەو لە پىدەشتەكاندا دەژىت، لە ۋەرزى زىستاندا دىتە كوردستان، دەنووكى ئەم بالندەيە درىژەو پەردەكانى لە چەند رەنگىكى ۋەك سۈر، رەش، زەرد، پىكھا توۋەو لەناو دارۋەۋەن و پوش و پەلاشدا ھىلانە دروستدەكات و مېنىەى ئەم بالندەيە 4 ھىلكە دەكات.

*سۆنەو ۋەراۋى: ئەم پەلەۋەرە

بەرىژەيەكى دىارىكراۋ لە كوردستاندا ھەيە، بە زۇرىش لە ۋەرزى بەھاردا بۇ كۆچكردن دىتە كوردستان بەمەبەستى ھىلكە كىردن و گۆرىنى ئاۋوۋەۋاى شوۋىن زىانايان و لە قەراخ ئاۋە ۋەستاۋەكاندا، بەتايبەتى لە ناۋ قامىشەلان و ژاژدا، 17-20 ھىلكە دەكات، رەنگى دوۋجۇرە، سۆنەكەيان سەۋز و سىپى و رەشە، مەۋىيەكانىش رەنگىيان خاكى و رەشە.

جگە لەمانە زۆر بالندەى

ترى ئاۋىيە لە گروپى سۆنەو مەۋىيە كوردستان، ۋەك سۇرقاژ. مەلبەندى كىشى ئەم بالندەيەو چەند بالندەيەكى تىرى ۋەك شىنە شاھۇ، كىكى، ماسى گەرە ھى تر دىنە (بىرم) لە ناۋچەى (بىركمە) لەسەر سىۋورى كوردستانى ئىيران. خەلكى ناۋچەكە سالانە سەدان ھەزار ھىلكەى ئەم بالندانە لە كاتى كىرەكەوتنىان كۆدەكەنەۋە بەمەبەستى خواردن و فروشتى كەئەمەش زىانى زۆر بەرىژەى بالندە كۆچەرىيەكان دەگەننىت.

*قۇمىرى: بالندەيەكى

كىۋىيەو لە كوردستاندا لە قەراخ ئاۋو شىناۋەردەكان زىان بەسەر دەبات، رەنگى سىپىيەو سەربالەكانى خۇلەمىشىيەكى مەيلەو شىنە، كلكى لە چاۋ

ناخۇرىت. سەبارەت بە جۇرەكانى كۆترى مالىي، ۋەكو: ياھو، نەجەفى، ئەتلەسى، ئىيرانى، گاپەل و كالاۋە، ئەمانە گۆشتىيان دەخۇرىت و دوو ھىلكە دەكەن و دانەۋىلەو مىروولە دەخۇن.

*گەو: يەككە لە بالندە

ھەرە ناسىراۋو خۇشەۋىستەكانى لاي كورد، جگە لە دەنگە خۇشەكەى و جوانىي ھەردوۋ قاچ و دەنووكە سۈۋرەكەى و پەرو بالە نەخشىنەكەى كە چەند جۇرىكى لە كوردستاندا ھەيە، ۋەكو كەۋى شىن، سىپى، خاكى، كەۋە رەشكە. كەو خۇجىي و كۆچەيىان ھەيە، مەبەست لە كۆچەرىيەكان ئەۋانەن كە لە بەھاردا بەرەو كۆيستانەكان كۆچ دەكەن و لە پايزىشدا دەگەرىنەۋە زىستانە ھەۋارەكانىان، 17-20 ھىلكە دەكات. ئەم بالندەيە سەربارى ئەۋەى سالانە ژمارەيەكى زۆر ھىلكە دەكات، لەگەل ئەۋەشدا رىژەى لە كەمبۋنەۋەدايە، لەبەر ئەۋەى ھەر لە ھىلانەكردنىيەۋە، خەلك تا بەداۋىدا دەگەرىت تا جۇرەكانى پاكردنى كە بىرىتىن لە :

پاۋى نىرەكەۋە، پاۋى

ماكەو، پاۋى سەرفاۋ، پاۋى شەۋارە، شەۋ پاۋى بە تۇر. وارىكەكەۋىت لە ھەندىك ناۋچەدا رەنگى كەو سىپىيە ۋەك بەفر ۋەك ئەۋەى صافى شاعىر لە ھىران ونازەنن پاۋى كىردوۋە، ئەو زۆر عاشقى كەۋبوۋە. ھەرۋەھا كەۋى رەش و ھەندى جارىش كەۋى (ھەجىن) دوو رەگ كە لە جۋوتبۋونى سۋىسكەو كەو پەيدا دەبىت لە كوردستاندا ھەن.

*سۋىسكە: بالندەيەكى

كىۋىيەو لە پىدەشتەكانى ۋەك قەراخ، كەندىناۋە، دەشتى كۆيەو بىتۋىن بەرىژەيەكى بەربلاۋ بەرچاۋ دەكەۋىت، رەنگى ئەم بالندەيە بەزۆبى لە ئىۋان خاكى و ئاۋىيەدايە، كىشى لە 160-190 گرام دەبىت، ھىلانەى لە ژىر بىچ و شا پەردا دەكات و بۇ ھەر جارىك 15-20 ھىلكە دەكات، لە كوردستاندا بەشىۋەيەكى زۆر پاكردن، بەداۋ، تەپكە، لايت و تاپر. يەككە لە خەسلەتەكانى ئەم

